

Mgr Artur Nyczak

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt. „Zagadnienie uniwersalności i dziejowości hermeneutyki Hansa-Georga Gadamera”

Głównym celem badawczym pracy jest postawienie i rozpatrzenie zagadnienia relacji między uniwersalnością i dziejowością hermeneutyki filozoficznej Gadamera, to znaczy określenie w horyzoncie hermeneutyki niemieckiego filozofa jego treści, konstytutywnych dla niego elementów i pojęć oraz założeń i rozstrzygnięć powodujących jego powstanie, a także jego potencjalnych konsekwencji w postaci podważenia zasadności, czy koherencji filozoficznego stanowiska autora „Prawdy i metody”. Ponadto rozważenie na gruncie myśli Gadamera jak kształtują się relację między uniwersalnością i dziejowością filozofii, w szczególności samej hermeneutyki filozoficznej oraz tym samym podjęcie próby sformułowania odpowiedzi na kwestie podnoszone przez to zagadnienie.

Tytułowe zagadnienie ogniskuje się w pytaniu o to, czy i jak hermeneutyka filozoficzna może charakteryzować się przyznawaną jej przez Gadamera uniwersalnością, biorąc pod uwagę postulowaną przez nią dziejowość wszelkiego rozumienia, w tym jej samej. Innymi słowy, czy ontologiczny wymiar dziejowości oraz związana z nim otwartość i procesualność rozumienia, osiągalność zewnętrznego względem dziejów, aperspektywicznego punktu widzenia, nieusuwalność oddziaływania płynących z dziejów przesądów, istnienie nieprzekraczalnych ograniczeń refleksyjności nie stoją w konflikcie lub nawet sprzeczności z samorozumieniem Gadamerowskiej hermeneutyki, odsłaniającym problematyczność projektu hermeneutyki filozoficznej jako uniwersalnej wykładni bycia, posiadającej roszczenie do wyrażania dziejowo uniwersalnej prawdy o całości rzeczywistości, egzystencji i każdym bycie.

W pracy stawia się tezę, że zagadnienie relacji między uniwersalnością, a dziejowością hermeneutyki filozoficznej nie pozostaje w niej bez odpowiedzi, czy to z powodu uznania go przez niemieckiego filozofa za problem jedynie pozorny, czy też w następstwie braku odpowiedniego pojęciowego i teoretycznego aparatu, który umożliwiłaby jego postawienie w ramach hermeneutyki Gadamera. Stwierdza się, że hermeneutyka filozoficzna w swych ontologicznych i metafizycznych tezach zawiera odpowiedź na to zagadnienie, zaświadczyającą o wykroczeniu przez nią poza opozycję metafizyki i relatywizmu, przy jednoczesnym utrzymaniu uniwersalności i fundamentalności refleksji filozoficznej. Specyfika stanowiska Gadamera polega na pozytywnym rozstrzygnięciu na rzecz obu, pozornie wykluczających się możliwości: zarówno dziejowości, jak i uniwersalności rozumienia, refleksji filozoficznej i przede wszystkim hermeneutyki filozoficznej. Rozstrzygnięcie to nie mówi o ich zgodnym przynależeniu do siebie lub o syntezie, w której ich przeciwieństwo zostaje zniesione, ale o łączącym te dwa ontologiczne i metafizyczne wymiary nieusuwalnym napięciu oraz ciągłym oscylowaniu procesu hermeneutycznego pomiędzy nimi, na gruncie którego uniwersalność jest udziejowiona, a dziejowość nabiera charakteru uniwersalnego.

Przyjętym w pracy sposobem realizacji obranego celu badawczego jest sformułowanie systematycznej i szczegółowej wykładni ontologii i metafizyki Gadamera, w tym wydobywanie fundamentalnych założeń i tez hermeneutyki filozoficznej oraz pokazanie, jak

przekładają się one na Gadamerowską metafizologię i jak owa metafizologia realizuje się w rozważaniach niemieckiego filozofa.

Struktura pracy wyznaczona jest przez podstawowy cel badawczy, to jest zadanie postawienia i rozpatrzenia zagadnienia relacji między uniwersalnością, a dziejowością hermeneutyki filozoficznej oraz związaną z tym konieczność przedstawienia koncepcji filozoficznej Gadamera, na gruncie której się ono kształtuje i która określa sens tworzących je elementów. Praca ma zatem układ linearny, w którym kolejne części są nadbudowywane nad poprzednimi. Na początku prezentuje ontologię autora „Prawdy i metody”, następnie przedstawia metafizologię Gadamera, by na końcu bezpośrednio rozważyć tytułowe zagadnienie.

Pierwszy rozdział zawiera rozważania wprowadzające w horyzont myślowy hermeneutyki filozoficznej. Przedstawia grę jako podstawową w hermeneutyce Gadamera strukturę ontologiczną, współtworzoną przez wymiary dziejowości i językowości, charakteryzującą się procesualnością, relacyjnością, na gruncie której człony relacji nie istnieją poza relacjami i w nich się wykształcają, a także ponadjednostkowością, oznaczającą, że człowiek jest jednym z uczestników gry, niepanującym nad jej przebiegiem i poddanym jej ruchowi. Ukazuje grę jako proces rozumienia, to jest samoprezentowania się bycia i prezentowania rozgrywanego bytu w ich istocie. Pozwala to na zrekonstruowanie Gadamerowskiej krytyki metafizyki substancji oraz metafizycznego paradygmatu świadomości i refleksji, a także wskazanie sposobu rozumienia przez Gadamera różnicy ontologicznej, w ramach którego, w przeciwieństwie do wertykalnego ujmowania jej przez Heideggera, autor „Prawdy i metody” opowiada się za horyzontalnością relacji między poziomem ontologicznym i ontycznym, w ramach których nie można mówić o prymacie bycia nad bytem – to, co ontologiczne i to, co ontyczne konstytuują się i kształtują w obustronnych relacjach wzajemnego oddziaływania na siebie. Pierwszy rozdział koncentruje się również na rozpatrzeniu dziejowości na gruncie hermeneutyki filozoficznej, analizując w szczególności zinterpretowanie jej przez Gadamera jako hermeneutycznego procesu aktualizującego przyswajania przekazu tradycji w ramach stapienia czasowych horyzontów.

Drugi rozdział kontynuuje interpretację ontologii Gadamera. Najpierw rozpatruje rozumienie w aspekcie prezentowania się w nim rzeczy samych. Wyróżnia dwa obecne w tekstach Gadamera fundamentalne sensory rzeczy (*Sache*), której rozumienie dotyczy – rzecz samą (*Sache selbst*), podkreślającą niezależność tego, co rozumiane od świadomości i działania człowieka oraz niesprowadzalność rzeczy do jej jednostkowej prezentacji oraz rzecz jako przedmiot rozmowy, kwestia, o którą toczy się spór w dyskusji (*Streitsache*), akcentującą fakt, że bycie rzeczy polega na jej uczestniczeniu w procesie rozumienia. Rozważając relację między rzeczą, a jej *Ansicht*, to jest konkretną prezentacją rzeczy w rozumieniu, argumentuje się za wykładnią głoszącą, że na gruncie hermeneutyki Gadamera *Sache selbst* jest zmienna i nie wyczerpuje się w swym *Ansicht*. Następnie rozdział rozpatruje pojęcie prawdy, wskazując, że Gadamer podąża za Heideggerowskim rozumieniem prawdy jako nieskrytości jednocześnie przyswajając korespondencyjną i koherencyjną koncepcję prawdy na drodze ich hermeneutycznej reinterpretacji. Na podstawie tego stawia się zagadnienie możliwości odróżnienia na gruncie hermeneutyki filozoficznej przedsądów i interpretacji prawdziwych od fałszywych oraz sformułowania kryterium prawdziwości wykładni. Dochodzi się do wniosku, że jedynym możliwym kryterium w myśli autora „Prawdy i metody” jest sam proces

rozumienia, to, czy rozumienie ma charakter produktywny, to znaczy czy doszło w nim do zaprezentowania się rzeczy samej, aktualizującego przyswojenia przekazu tradycji i wykształcenia nowego sensu. Na gruncie przeprowadzonych rozważań odsłania się, że w hermeneutyce filozoficznej w centrum problematyki ontologicznej znajduje się zagadnienie relacji między jednym i wieloma, tym, co ogólne i tym, co szczegółowe, przyjmujące w horyzoncie dziejowości postać problemu pozostawiania ciągle jednym i tym samym pomimo wielości doświadczanych zmian. Problematyka relacji między jednym, a wieloma zostaje omówiona w kontekście Gadamerowskiej wykładni myśli Platona. Wskazuje się, że dla Gadamera relacje jedno-wiele wyznacza dialektyczne napięcie, mówiące o tym, że jedno i wiele konstytuują się i kształtują wyłącznie w ciągłym odnoszeniu się do siebie i wzajemnym zapośredniczeniu się. W ramach ich dialektyki jedno istnieje tylko w wielości dziejowych prezentacji, choć nigdy nie wyczerpuje się i nie ujawnia w pełni ani w poszczególnym przypadku, ani w ich sumie, a wielość jest określona przez jedno, które prezentuje, jednocześnie nie redukując się do niego, ale każdorazowo dookreślając i wzbogacając jego sens. Rozdział drugi i całą pierwszą część rozważań poświęconą ontologii hermeneutyki filozoficznej wieńczy podsumowanie filozoficznego stanowiska Gadamera jako filozofii odrzucającej fundamentalizm i esencjalizm tradycyjnej metafizyki, nieopowiadającej się przy tym za relatywizmem, który jest dla niej również pozycją metafizyczną, opierającą się o te same, co metafizyka fundamentalne założenia.

Trzeci rozdział przedstawia metafizologię Gadamera, wskazując czym jest w ramach hermeneutyki filozoficznej filozofia, jakie są jej istotowe własności oraz podstawowe cele. W ten sposób określa się kolejne konstytutywne elementy stawianego w rozprawie zagadnienia: fenomen filozofii i metafizologiczny status hermeneutyki Gadamera. Istota filozofii na gruncie hermeneutyki filozoficznej zostaje scharakteryzowana kolejno poprzez bycie dziejową i językową wykładnią, refleksyjną czujność na przesady, utrzymywanie się w zapytywaniu, nakierowanie na rozpatrywanie wszechobejmującej, nieskończonej całości oraz pojęciową naturę filozoficznego myślenia. Rozdział rozpatruje również konsekwencję dziejowości filozofii, polegającą na uznaniu przez Gadamera wykładni dziejów filozofii za istotowy moment wszelkiej refleksji filozoficznej. Znaczenie interpretacji dziejów dla filozoficznego namysłu oraz to, jak powinna przebiegać zdaniem autora „Prawdy i metody” wykładnia filozoficznego przekazu tradycji dookreśla się konfrontując hermeneutykę Gadamera z myślą Heideggera w zakresie stosunku obu myślicieli do tradycji filozoficznej oraz sposobu wykładania przez nich dziejów filozofii.

Czwarty i ostatni rozdział stawia wprost zagadnienie relacji między uniwersalnością, a dziejowością hermeneutyki filozoficznej. Pokazuje, że sednem zagadnienia jest kwestia tego czy w kontekście dziejowości hermeneutyki Gadamera może przysługiwać przypisywana jej przez niemieckiego filozofa uniwersalność, polegająca na stanowieniu przez nią dziejowo uniwersalnej, to znaczy prawdziwej i wiążącej dla każdej sytuacji dziejowej i całych dziejów, wykładni całości oraz ogólnych, ontologicznych struktur i relacji konstytutywnych dla całej rzeczywistości i każdej poszczególnej rzeczy i czy tak rozumiana uniwersalność nie pozostaje w konflikcie z dziejowym uwarunkowaniem hermeneutyki Gadamera, potencjalnie podważającym zasadność jej podstawowych, ontologicznych rozstrzygnięć. Dokonuje się jego negatywnej charakterystyki, wskazując, że nie porusza się ono w ramach alternatywy absolutnej wiedzy i relatywizmu, czy transcendentalnej refleksji i empirycznego

doświadczenia oraz że nie należy go łączyć lub utożsamiać ani z jakkolwiek rozumianą kwestią relatywizmu, ani z rozgrywającym się w płaszczyźnie sądów logicznym problemem sprzeczności dwóch jednocześnie uznawanych za prawdziwe w ramach danej koncepcji filozoficznej tez. Towarzyszy temu obszerny przegląd literatury przedmiotu na temat myśli Gadamera, prowadzący do konkluzji, że omawiane zagadnienie, jeśli w ogóle jest w niej rozpoznawane, to albo stawiane jest w nieadekwatnym do niego horyzoncie problemowym, albo nie zostaje w dostatecznym stopniu opracowane, w sposób odsyłający do rozstrzygnięć Gadamerowskiej ontologii i jasno przedstawiający możliwą odpowiedź na nie w ramach hermeneutyki filozoficznej. Propozycję udzielenia takiej odpowiedzi zawiera ostatni fragment rozdziału. Argumentuje się w nim, że w oparciu o ontologiczne, dialektyczne napięcie między jednym i wieloma, między tym, co ogólne i tym, co konkretne oraz wykształcającego się na tym gruncie hermeneutycznego kręgu ontologii i hermeneutyki, w którym realizuje się myśl Gadamera, hermeneutyka filozoficzna może charakteryzować się w sposób niejednoznaczny, otwarty na interpretacje, naznaczony tym nieusuwalnym napięciem jednocześnie dziejowością i uniwersalnością. Zajmuje ona dwuznaczne stanowisko równoczesnego przyznawania i odmawiania sobie uniwersalności i ciągłego oscylowania między własnymi metafizycznymi charakterami.